

останнім серед гостей прибуває «Його Величність Імператор». Старий і Стара схвилювані, вони запобігають перед ним, а головне – турбуються, щоб Імператора посадили на краще місце, аби він чув усе, що казатиме промовець.

Отже, драматургія Володимира Набокова та Ежена Йонеско відзначається широкими інтертекстуальними зв'язками, а саме типологічною спільністю цілої низки прийомів умовної образності. Ці схожі, здебільшого парадоксальні художні засоби, що по-своєму сприяють естетичному пізнанню дійсності, є наслідком парадоксального світосприйняття й художнього мислення обох драматургів. Подібність у застосуванні вельми оригінальних, однак фактично аналогічних прийомів свідчить про існування у ХХ столітті такого визначального, типологічно значущого явища як драматургія парадоксу, яке спостерігаємо не лише у «театрі абсурду», але й у творчості В. Набокова, а також А. Жаррі й А. Арто, Б. Шоу і Б. Брехта, Л. Піранделло і М. де Гельдерода, Т. Стоппарда й Е. Радзинського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жолковский А. Блуждающие сны. Из истории русского модернизма. – М., 1992.
2. Смирнов И.П. Порождение интертекста. Элементы интертекстуального анализа с примерами из творчества Б.Л.Пастернака. – С.-Петербург, 1995.
3. Кузьмина Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. – Екатеринбург – Омск, 1999.
4. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М., 2000.
5. Шаховская З.А. В поисках Набокова. Отражения. – М., 1991.
6. Йонеско Э. Противоядия. – М., 1992.
7. Йонеско Э. Мысли // Театральная жизнь. – 1992. – № 8.
8. Набоков В. Пьесы. – М., 1990.
9. Йонеско Э. Жертвы долга // Театра парадокса. – М., 1991.
10. Йонеско Е. Носороги // Французька п'еса ХХ століття. Театральний авангард. – К., 1993.
11. Ревзина О., Ревзин И. Семиотический эксперимент на сцене. Нарушение постулата нормального общения как драматургический прием // Труды по знаковым системам. – Т.5. – Тарту, 1971.
12. Йонеско Е. Голомоза співачка // Всесвіт. – 1988. – № 10.

Баранюк В.

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ У МАЛІЙ ПРОЗІ

М. ВІНГРАНОВСЬКОГО

Мова художньої літератури характеризується функціонуванням у ній великої кількості різноманітних інновацій, зокрема, авторських лексичних новотворів. Основною причиною творення письменниками оказіональних слів є їхня поліфункціональність. Вдало створена майстром художнього слова номінація здатна якнайточніше відобразити не лише власне світобачення автора, а й образно відтворити особливості національного світобачення, заповнити у конкретній мовленнєвій ситуації певну мовно-естетичну нішу.

У сучасній лінгвістиці проблемі авторських новотворів приділяється значна увага. Оказіональні слова досліджували в різних аспектах: лексико-семантичному, словотвірному, лінгвостилістичному, лексикографічному, функціональному, прагматичному (О.І.Александрова, М.А.Бакіна, І.К.Білодід, В.С.Ващенко, Г.М.Віняр, Г.М.Вокальчук, В.В.Герман, С.Я.Єрмоленко, О.О.Жижома, В.І.Заботкіна, О.А.Земська, Г.М.Колесник, І.Г.Олійник, В.М.Русанівський, Н.М.Сологуб, О.А.СТИшов, Г.М.Сюта, Л.Р.Шпачук та ін.), а лінгвістичні розвідки проводились переважно на матеріалі поетичних творів. За межами дослідження згаданої проблеми залишається проза. Особливо справедливе це твердження стосовно творів українських письменників другої половини ХХ століття, зокрема прозової творчості М. Вінграновського.

Микола Вінграновський був людиною широкого мистецького обдарування – поетом, прозаїком, сценаристом, режисером-постановником, кіноактором. Поетичні твори митця були об'єктом багатьох лінгвістичних досліджень – у роботах Т. Беценко, В. Герман, Н. Данилюк, С. Єрмоленко, В. Калашника, І. Коломієць, О. Маленко, Л. Пустовіт, О. Рудь, Л. Гнатюк та ін. Проза ж письменника, що відзначається високою художньою довершеністю та особливим індивідуально-авторським стилем письма, з лінгвістичного погляду досі залишається не дослідженою.

Актуальність нашого дослідження обумовлена відсутністю праць, присвячених аналізу мови прозових творів М. Вінграновського, зокрема авторського словотворення, яке до цього часу не було предметом спеціального дослідження.

Мета наукової статті полягає у виявленні особливостей індивідуального словотворення М. Вінграновського, у здійсненні структурно-семантичного та стилістичного аналізу оказіоналізмів.

Матеріалом дослідження послуговували оповідання та повісті М. Вінграновського («Первінка», «Літо на Десні», «Манюня», «Гусенятко», «Наш батько» та інші), поміщені у книзі «Вибрані твори».

Здійснений нами лінгвістичний аналіз новотворів виявив, що проза М. Вінграновського насичена великою кількістю різноманітних авторських новотворів за семантикою та виконанням стилістичних функцій у тексті.

Серед авторських **новотворів-іменників** переважають лексеми, утворені за допомогою афіксації, найчастіше – суфіксації. Суфіксальне оказіональне слово з'являється тоді, коли виникає потреба сформуванню чи розвинути естетичний образ, спираючись на можливості структури і семантики системних одиниць мови. Використання певних словотворчих суфіксів допомагає передавати інформацію експресивного характеру за суб'єктивним сприйняттям автора, тобто власне оцінну характеристику об'єкта: зневажливість, згрубілість, пестливість, здрібнілість тощо [3, с. 41].

Аналіз моделей на позначення осіб і предметів дав можливість виявити продуктивні і малопродуктивні морфеми. До продуктивних належать: -ен-, -ик-, -ин-, -анк-, -янк-: *окуньчик, щавелина, моргайлик, взуванка*; до малопродуктивних – -иц-, -ав-, -яв-, -их-: *буряківниця, сапожничка, сторожиха*.

Розряд абстрактних іменникових неолексем активно поповнюється новотворами із суфіксами -ість- та -інь-, які виконують виразні естетичні функції: *тремтливість, мировинність*.

Моделі із позитивним забарвленням складають значну частину оцінних слів, що творяться за допомогою продуктивних суфіксів: -оньк-, -еньк-, -ечк-, -ичк-, -ат-, -ят-, -атк-, -ятк-: *чаронька, блешенька, грушенятка, чоботята*.

Відступ від усталеної дериваційної моделі, включення до неї «чужих» основ, утворення зменшено-пестливих форм від іменників, що означають предмети за тими моделями, які звичайно властиві іменникам, став продуктивною базою новотворів [3, с. 51].

Продуктивним є суфікс -ин-, що вживається для утворення віддієслівних іменників: *лупанина, біганина*. Префіксальні іменникові інновації зустрічаються рідко у прозі М. Вінграновського. Вони утворені здебільшого за допомогою дієслівних та прикметникових префіксів, уживаються з метою більш чіткого окреслення просторових і часових понять, слабого вияву того, що виражає корінь, вказують на додатковість чогось: *розгомін, виплесінь*.

Поширеними є моделі корінь + суфікс – й (а): *мотузяччя, собаччя, коноводдя*.

Серед **оказіоналізмів-прикметників** найчисленнішою є група складних прикметників, зокрема оказіоналізми, утворені сполученням основи прикметника та іменника: *химородний, важкобровий*.

Зображальна цінність цих неолексем полягає у тому, що вони розширюють словотворчі можливості мови, урізноманітнюють слововживання, надають експресивності вислову, допомагають досягти виняткової гнучкості фрази для формування естетично довершеного художнього образу [5, с. 41]. Численною є група суфіксальних авторських неологізмів-прикметників. Найпродуктивнішими суфіксами можна вважати: -уват-, -юват-, -лив-, -аст-, -

яст-, -ист-: *горбкуватий, лоскітливий, бочкастий, тілистий*. До менш продуктивних відносяться суфікси -к-, -ат-, -ив-, -ач-, -яч-, котрі надають лексемам більшої емоційності і додаткової експресії при характеристиці об'єкта чи явища в художньому тексті.

Серед дериватів префіксального-суфіксального творення виділяємо творення прикметників на основі ступеньованих форм: *найбідолашніший, найрябіший, найздоровіший*.

Поширеними є авторські **оказіоналізми-дісприкметники**, утворені префіксально-суфіксальним способом. Найпродуктивнішими моделями є оказіоналізми з префіксами роз-, при- у сполученні із суфіксами -н-, -ен-: *розгепаний, придощений*.

Найчисленнішою серед **неологізмів-дієслів** є група оказіоналізмів, утворених префіксальним способом. До найпродуктивніших префіксів належать: за-, ви-, по-, про-, роз-: *забасюрити, вишустувати, потелюциту, розчохлити*.

Оказіоналізми-дієслова, утворені суфіксальним способом, уживаються рідко, переважно з відтінком розмовності: *цвєохати, чмакати*. Твірними словами оказіоналізмів виступають переважно дієслова, хоча численними є моделі, утворені на основі вигуків і звуконаслідувальних слів (*пхукати, пхекати, апчихнути*). Це є однією з ознак стилю письма Вінграновського, що визначається сучасною тенденцією до «орозмовлювання», потребою теоретичного осмислення явищ активізації розмовних та публіцистичних елементів у мові сучасної художньої прози [5, с. 161].

Найменш численною групою авторських новотворів є група **оказіоналізмів-прислівників**, які вживаються з метою більш експресивної характеристики дії чи стану предмета і доповнюють значення дієслова, виражаючи різноманітні обставини дії. Найширшу ланку становлять прислівники, утворені від відносних прикметників за допомогою суфіксів -о-, -е-: *навалисто, хапкіше, гойдливо, вечірньо*. Такі прислівники мотивуються переважно прикметниковими основами, рідше – іменниковими і виражають значення якісної характеристики дії чи стану. Менш продуктивним типом є **прислівники-оказіоналізми**, утворені за допомогою префікса по- та суфікса -ому (*по-морозячому*) та прислівники невластного творення – розмовні прислівники, що мають здрібніло-пестливе значення: *осьдечки, тепереньки*. Ці новотвори характеризуються розмовною конотацією, що використовується з метою надання художньому тексту логіко-емоційної виразності, що породжує колорит ліризму. Таким чином, найбільш дериватогенною частиною мови в сфері оказіонального словотворення М. Вінграновського є іменник. Іменникові новотворення є результатом індивідуальних пошуків експресивних номінацій, що відзначаються художньо-естетичною вартісністю і комунікативною доцільністю. До найпродуктивніших способів словотворення оказіоналізмів М. Вінграновського належать суфіксальний, складання, префіксальний. Менш поширеним є префіксально-суфіксальний і безафіксний спосіб. Головним критерієм творення авторських неологізмів є відповідність їх даній ситуації, меті й умовам спілкування. Мовленнєві одиниці використовуються з метою емоційно-експресивного впливу на читача: суфікси допомагають письменнику виявити своє суб'єктивно-оцінювальне ставлення до описуваного, префікси надають новоутворенням додаткових відтінків. Метафоризація авторських неологізмів є засобом для створення образності і надання висловленню додаткових значень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарюк Л., Панцьо С. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 184 с.
2. Вінграновський М. Вибрані твори. – К.: Дніпро, 2004. – 832 с.
3. Вокальчук Г.М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття / За ред. А.П. Грищенка: Монографія. – Рівне: Науково-видавничий центр «Перспектива», 2004. С. 41-68.
4. Дзюба І. Микола Вінграновський. Біографія. – Українське слово. – Т. 3. – К., 1994. – С. 330-336.
5. Структурно-функціональні особливості поетичних оказіоналізмів М. Вінграновського // Наука і сучасність. – 2002. – Т. XXXI. – С. 38-46.